

28.14x38.65	1/2	עמוד 22	שבט - מקור ראשון	05/2024	90107152-5
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

צילום: אריק סולטן

” אם המדינה תגיש נגדי תביעת דיבה, אדרוש את חשיפת כל מסמכי השב"כ בפרשת חיסולו של קסטנר פרופ' אריה אלדד, עמ' 22

שב"כ חיסל את קסטנר

ההיסטוריון ד"ר נדב קפלן יצא למסע לגילוי האמת בפרשת ההתנקשות המפורסמת. שב"כ ובג"צ סירבו לשתף פעולה, אך מבחינתו הוא מצא את ההסבר הסביר ביותר. פרופ' אריה אלדד, שגם לעבר אביו נשלחה אצבע מאשימה בפרשה, השתכנע והוא מוכן לתביעת דיבה / אריה אלדד

סוכן השב"כ הודה ברצח. זאב אקשטיין בראיון, מאי 2019

שיות שהסעירו את מדינת ישראל, ושום דבר בה לא מפוענח עד תום.

מערכות הביטחון והמשפט מסתירות סוד

ד"ר נדב קפלן הוא עמית מחקר במכון הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה. אלוף-משנה בדימוס, שמילא תפקידים בכירים בחיל האוויר. כמו רבים מילידי הארץ (1945) הוא לא ידע הרבה על השואה עד משפט אייכמן, שהיה לרבריו "קו פרשת מים בחייו", ומאז קרא על אודותיה כמעט כל מה שהיה יכול. בגיל 64 נתקל לראשונה בדו"ח ורבה וצלר, שכתבו ב-1944 שני יהודים שנמלטו מאושוויץ ושלחו להנהגת יהודי הונגריה כדי להזהירם. ההנהגה גה התעלמה מהדו"ח. קפלן הבין שאינו מבין, ובגיל 64 ישב לכתוב דוקטורט. בכל חומר שנגע בו הופיע שמו של קסטנר. הוא ידע שאחרי הדוקטורט ישב אל חידת קסטנר. מכל מה שקרא הבין קפלן שהגי רסה הרשמית של מדינת ישראל ביחס לפרשת קסטרנר וחיסולו אינה האמת, ודאי לא כל האמת. הספר שבידינו הוא פרי מסע מחקר בלשי, נגד הזרם ומול התנגדויות עצומות. מסע לגילוי האמת.

קפלן פנה למשרד ראש הממשלה, האחראי על ארכיון שירותי הביטחון. לתומו חשב שבחלוף למע" לה משישים שנה אין עוד סיבה להטיל חיסיון ולמנוע עיון בתיקי הפרשה. הוא טעה. לאחר סחבת ממושכת קיבל תשובה כפולה: קיים קושי משמעותי באיתור כל המסמכים, אבל מהמסמכים שנמצאו בבדיקה "עולה כי חשיפתם עלולה לפגוע בביטחון המדינה ובישיות הפעולה של שירות הביטחון הכללי".

כל גיבורי הפרשה כבר מתו. ודאי גם רוב המרדיעים עובדי השב"כ, ואם לא – אפשר היה להשחיר את שמם במסמכים הנחשפים. איך ייפגע ביטחון המדינה? ואילו שיטות שב"כ ייחשפו? שהם שותלים סוכנים? מאזינים לטלפונים? מטמינים מיקרופונים? ברור היה שהשב"כ מסתיר סוד. סוד שלא נחשף בהיירות, במשפט ובערעור. אם מה שטמון בארכיונים היה מאשר את הנרטיב הממלכתי המקובל – לא קיימת סיבה להסתירו.

קפלן עתר לבג"צ. הפרקליטות הגיבה לעתירה, וחזרה על המנטרה הידועה: חשש לפגיעה בביטחון המדינה. ברדתיים סגורות הסבירו לשופטים (חיות, מלצר ושטיין) מדוע יש להסתיר את האמת. השופ"טים שאלו שאלות, אולי קשות, וקצבו זמן לתשובה. עוד שנה חלפה. הפרקליטות הגישה תשובה בשם השב"כ. מסמך התשובה חסוי, כמוהו. לתשובה ציי

הייתי בן שמונה, אולי תשע. בחזרה מבית הספר הייתי פותח את תיבת הדואר בכניסה לבית ברחוב אברבנאל 30 בירושלים, ומביא לאבא שלי את המכתבים. במדרגות הייתי בוחן את המע"טפות, אולי הגיעו בולים שאין לי. אחת לכמה חרדשים הייתה מגיעה מעטפה חומה עם מדבקה שמי עירה שנפתחה על ידי הצנזורה, ומאחור היה כתוב בעיפרון: אסיר עולם יוסף מנקס חף מכל פשע. אבא, ד"ר ישראל אלדד-שייב, הלך לעולמו לפני 28 שנים. בעיזבונו לא מצאתי אף לא אחד מהמכתבים הללו. את ספרו החדש של ד"ר נדב קפלן, "מדוע חוסל קסטנר", קראתי מבעד לעיניו של הילד ההוא, שטיפס במדרגות ותהה: מי הוא מנקס? ומדוע, אם הוא חף מכל פשע, הוא אסיר עולם? אבא שלי אומד גם הסביר לי, אבל פרשת קסטנר נותרה בלתי מפורענח גם למבוגרים רבים, קל וחומר לילד.

בלילה שבין 3 ל-4 במרץ 1957, נורה ד"ר ישראל קסטנר מול ביתו בשדרות עמנואל הרומי בתל-אביב. קסטנר היה ממנהיגי יהדות הונגריה בימי השואה. באוגוסט 1952 פרסם יהודי הונגרי קשיש בשם מלי כיאל גרינוולד, שכל משפחתו נספתה בשואה, עלון משוכפל שבו האשים את קסטנר בשיתוף פעולה עם אדולף אייכמן ועוזריו. קסטנר היה איש מפלגת הש"ל טון מפא"י, עובד בכיר במשרד הקיצוב והאספקה. מכיוון שגרינוולד פגע בעובד מדינה החליט היועץ המשפטי לממשלה, חיים כהן, להעמידו לדין באשמת הוצאת דיבה. עורך דינו של גרינוולד היה שמואל תמיר, שהתגלה כמשפטן מזוהר כשהפך את הנאשם למאשים, והושיב, מטאפורית, על ספסל הנאשמים את קסטנר ואת מפא"י. ב-22 ביוני 1955 הקריא נשיא בית המשפט המחוזי השופט בנימין הלוי את פסק הדין ובו המשפט שנחרט לדורות בתולדות יש"ר: "קסטנר מכר את נשמתו לשטן". המדינה ערערה לעליון, אך לאחר שמייעת הערעור, ולפני פרסום פסק הדין, נרצח קסטנר.

עוד בליל ההתנקשות נעצרו היורה, זאב אקי שטיין, ומי שנהג בג'יפ, דן שמר. שניהם הודו במרעשיהם. נעצר גם יוסף מנקס, מי שלדברי הרוצח מסר לירי את האקדה והורה לו לחסל את קסטנר. הם הועמדו לדין, ובינואר 1958 נידונו למאסר עולם. בית המשפט העליון שדן בערעורם הותיר את ההרשעה והעונש על כנם, והוסיף הרשעה באשמת חברות בארגון טרור. כעבור שש שנים זכו לחני"נה מנשיא המדינה ושחררו. לכאורה סיפור פשוט, מפוענח. אבל שום דבר לא היה פשוט באחת הפרי

מדוע חוסל קסטנר נדב קפלן סטימצקי, 2024 עמ' 336

רפו חמישה מסמכים ש"כבר מותר לפרסם". השו"פטים קיבלו את עמדת השב"כ ודחו את העתירה. קפלן דרש דיון נוסף. שוב נזרקו לו "כמה עצמות" ברמות עוד חמישה מסמכים. ושוב נדחתה העתירה. ברור שהשב"כ מסתיר מידע בעניין רצח קסטנר, ובג"צ שוכנע שיש לכך הצדקה. נראה שגם לרשות השופטת יש סיבות טובות להסתיר, אולי את חלקה שלה בפרשה ובהסתרת האמת. אז יצא קפלן למסע לגילוי האמת בכלים שהיו בידיו: כל החומר הגלוי וזה שנחשף במרוצת השנים. לא היו בידו מסמכים שהיו בגדר "אקדה מעש" (אלו אולי לא נכתבו כלל, הושמדו במרוצת השנים או סגורים בכספות השב"כ). אך העיון במה שכבר פרסם הותיר בידיו של קפלן כשמונים שאלות ששום דבר בגרסה הרשמית לא הצליח להשיב עליהן. לכן נותרה בידיו שיטת האבדוקציה – היסק לוגי המנסה למצוא הסבר קוהרנטי אחד לסתירות בין העובדות הידועות לגרסת הרשויות. בהפשטה ובהסבר פופר ליסטי לשיטה, כותב קפלן כי זהו "מבחן הברווז. אם משהו נראה כמו ברווז, שוחה כמו ברווז ומגעגע כמו ברווז – אז הוא ככל הנראה ברווז". קפלן חיפש, ולט" עמי מצא, את ההסבר הפשוט וההגיוני ביותר לחידות פרשת קסטנר. הוא זיהה את הברווז. קפלן יודע שאין כאן הוכחה של "ודאות מוחלטת", אך הוא משוכנע – ומצליח לשכנע – שההסבר שלו הוא הסביר ביותר.

המשפט שלא התקיים

שלושה משפטים התקיימו לאחר רצח קסטנר. בראשון הועמדו לדין זאב אקשטיין, דן שמר ויוסף מנקס. כאמור הם הורשעו ונידונו למאסר עולם. במקביל התקיים משפטו של יעקב חרותי, אשר לרברי ראש המוסד דאז איסר הראל בישיבת הממשלה שדנה בהתנקשות, היה אחד מראשי "מחזרת חרותי-מנקס" שביצעה את ההתנקשות, והיה "האיש המסוכן ביותר במדינה". חרותי כלל

25.97x31.02	2/2	עמוד 23	שבת - מקור ראשון	05/2024	90107153-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

גיליון "העולם הזה", יומיים לאחר ההתנקשות

צילום מסך חדשות 13

בחקירות ובמשפט, ומדוע פרקליטי המדינה, הסי נגור של מנקס או השופטים לא העמידו בנקודה זו. מנקס היה איש לח"י ותיק. לאחר פעולות היו מחזירים את הנשק ל"סליק", או במקרים מיוחדים נפטרים ממנו. מדוע לא הורה להשליך את הנשק לירקון? הרי היה ברור למנקס שהאקרה יפיל אותו. האם היה מעוניין שיפולל ברצח?

מנקס היה ידוע כחמום מוח. אם הוא באמת רצה לרצוח את קסטנר, סביר שהיה עושה זאת מיד אחרי הכרות השופט ש"קסטנר מכר את נשמתו לשטן", כשהדם הציבורי נגד קסטנר רתח. למה לחכות שני תיים, עד סמוך ממש לשעה ששופטי העליון יקבעו שקסטנר שיקר ויחד איתו תורשע מפא"י כולה? ההסבר של קפלן אחר, והוא מתחבר לתזה המר-כזית של הספר. הוא מוכיח יפה מדוע מנהיגי מפא"י היו מעוניינים בחיסולו של קסטנר בעיתוי זה. אך קפלן כמעט אינו עוסק בשאלה מדוע לכאורה היו אנשי לח"י מעוניינים בחיסולו. כאמור, זה היה בניי גוד לאינטרסים הפוליטיים שלהם במאבקם נגד שלטון מפא"י. קפלן מסביר כי איסר הראל היה מור דאג מפעילות המחתרות השונות שפעלו באותה עת בישראל, רובן מחתרות "ימין". רבות מההתארגנויות כללו אנשי לח"י ולעיתים גם אצ"ל. הרעיון של הראל היה "להרוג שתי ציפורים בירייה אחת". לחסל את קסטנר בידי מחתרת ימין שתופלל וחבריה ייעצרו מיד לאחר הביצוע, וכך תחוסל המחתרת.

קפלן גם סבור כי את ההנחיות לאקשטיין נתן חרותי ולא מנקס, והוא שהורה לו, ממש בבוקר הרצח, לא להיפטר מהאקדה. בכך "הופללה" המחיתרת של יוצאי לח"י (הפללת מנקס הייתה דרושה לעלילה כדי להפלייל מחתרת "ימנית"). "המחתרת" הייתה הדורה כולה בידי מודיעי שב"כ ושקוי פה לשלטונות. לו רצה השב"כ למנוע את הרצח, יכול היה לעשות זאת בקלות. אקשטיין (שכאמור היה איש שב"כ בעצמו, בפועל או "לשעבר" בלייל הרצח) נעצר מיד, הודה ולאחר ימים אחדים "נשבר" והאשים את מנקס. ולמה לא נפטר מהנשק? "ככה מנקס אמר לי". לכן, טוען קפלן, לא הועמד חרוי תי לדין על רצח קסטנר. לכן פעל הראל באופן נמרץ כעבור שנים ספורות כדי להעניק חנינה לכל המורשעים. הראל, כך לפי קפלן, סיכם עם חרוי תי שהשב"כ לא ימנע את הרצח, ובתמורה הבטיח חרותי להפסיק כל פעילות טרור. לטעמי, חלק זה בתיאוריה של קפלן חלש. הראל, שרצה ב"חיסול הטרור היהודי", יכול היה להאשים גם את חרותי ברצח, היו דנים גם אותו למאסר עולם, וודאי לא מעניקים לו חנינה לאחר שנים אחדות.

בעקבות קריאת ספרו של קפלן, לי אין ספק שהשב"כ חיסל את קסטנר, או לפחות וידא שהוא יחוסל בידי סוכנים משוטמים. אני מעריך שהמדינה לא תתבע אותי על הוצאת דיבה בגלל דבריי אלו. הרי עד היום היא מתחרטת על תביעת הדיבה שהי גישה נגד גרינוולד, שהפכה ל"משפט קסטנר". אם בכל זאת תוגש תביעה כזאת, אדרוש כמובן חשיפת כל מסמכי השב"כ שהוא מסתיר עד היום. השב"כ ודאי יתנגד לחשיפה וירצה להמשיך להסתיר את האמת. גם זה יהיה סוג של הודאה. ●

מצד ראשי הסוכנות בימי ההשמדה וראשי המדינה בשנים שלאחריה. קסטנר אמנם שיקר במשפט כשאמר שלא העיד לטובת פושעי מלחמה נאצים שהיו ערזריו של אייכמן, אך בתצהירו בגרמניה לטובתם אמר את האמת - שהוא מעיד מטעם הסוכנות היהודית והמוסדות המייצגים את המדינה שבדרך. לא למותר לציין כי כל המאמרים ב"סלם", שעליהם התבסס כתב האישום, עברו את אישור הצנזורה.

במאמר מוסגר ראוי להזכיר כי באותה ישיבת ממשלה שהתקיימה בימים שבין ההתנקשות בקסטנר ובין מותו בבית החולים, הציג איסר הראל את "המחיתרת" בפני הממשלה. כשמגיעים לדין ב"אידיאולוג של המחתרת", ד"ר ישראל שייב-אלדר, מעיד בן גוריון: "איני יודע אם חברי הממשלה קוראים בש"בועון (כך במקור) 'סלם', אני קורא כל חוברת. אינני יודע רק איך מופיע במדינה שבועון המטיף בגלוי לטרור". איסר הראל אומר: "כאשר הזכרתי שמו של שייב לא רציתי להגיד שהוא נתן את ההוראה לבצע פעולה זו". בן-גוריון מגיב: "גם בלח"י הוא לא נתן הוראות. הוא היה 'להבדיל' אחד העם של לח"י". על כך משיב הראל: "אבל כשהוא מחליט שכדאי שאיזה בחור יעשה משהו, הוא יודע להחזיר את הרעיון. זו אינה פקודה, אך הוא מחזיר את הרעיון דרך 'סלם', או דרך מנקס אל אקשטיין".

המשפט נגד שייב-אלדר לא התקיים כלל. דחו פעם, דחו פעמיים, ומשכו את כתב האישום. בצדק תמה קפלן: אם המחתרת היא "מחתרת חרות-מנקס" ואלדר הוא מי שהסית לרצח, מדוע לא הועמד חרותי לדין באשמת הרצח, ומדוע ביטלו את כתב האישום נגד מי שלכאורה הורה במאמריו לרצוח את קסטנר?

הפללת מחתרת ה"ימין"

אחת הפרכות הקשות ביותר במסכת התבייה נגד אקשטיין-שמר-מנקס הייתה פרשת אקדה הרצח. אקשטיין העיד שקיבל את האקדה ממנקס שהורה לו להרוג את קסטנר. אקשטיין היה איש שב"כ. על כך אין עוררין. הוא הושאל ב"מועדון קוראי סלם" וב"חזית הנוער הלאומי", והעביר למי פעיליו דיווחים מסמרי שיער על תוכניות "המחיתרת" ופעולותיה. לעיתים דיווח על הצעות מזועזעות שהעלו אחדים מהמשתתפים ועל מעשיהם. רק בימי המשפט הסתבר כי רבים מאלו שדיווח עליהם היו אף הם סוכני שב"כ. איסר הראל סיפר כי אחרי כשנה החלו לחשוד באקשטיין ש"עבר צד" לאחר שהשתכנע אידיאולוגית מהטפות אלדר, ובינואר 1956 הפסיקו להעסיקו. איסר הראל שיקר. בהי צלבות של דו"חות מעקבי השב"כ על ד"ר שייב מצאתי (למרות השחרת שמו, ובדרך של אלימיי נציה פשוטה מתוך רשימה של ארבעה אנשים) כי גם בחודש מרץ 1956, חודשים לאחר ש"הופסקה העסקתו", אקשטיין עדיין משגר דיווחי מעקב על ד"ר שייב וחרותי בעניין אותו כרוז נגד השופט פרץ, שבגינו נשפט חרותי לאחר הרצח למאסר.

חרותי מציודו סיפר פעמים רבות (שמעתי אותו אומר זאת באוזני אבי) כי אחרי שבועות אחדים ב"חזית הנוער הלאומי" הבינו כי אקשטיין הוא סוכן שב"כ והמשיכו להזין אותו בשטויות. על כל פנים, אקשטיין הודה כאמור ברצח ואמר כי את הנשק וההוראה לרצוח את קסטנר קיבל ממנקס, וממש בבוקר ההתנקשות הודה לו מנקס "להשאיר את האקדה במקום", והוא השאיר אותו בג'פ הגנוב שננטש לא הרחק מהמקום שנגנב. אקשטיין הרבה לשקר בחקירותיו, במשפט, בספר הזיכרונות שכתב ובריאיונות שהעניק. בכל פעם העלה גרסה אחרת. מדוע בחרו השופטים להאמין לו דווקא בעניין האקדה ומנקס?

בצדק קובע קפלן כי לא הגיוני שמנקס הורה לאקשטיין להשאיר את האקדה ולא להיפטר ממנו. גם אין הסבר מדוע סוגיה זו נזנחה כמעט כליל

לא נאשם ברצח, רק "בקיום מחתרת" ובפרסום כרוז (שנה קודם לכן!) ובו אימים וגיידופים על שופט הש"לום פרץ שדן בתביעה שהגיש גרינוולד נגד קסטנר. הראל הגדיר את הכרוז "מעשה טרור מסוכן ביותר". חרותי זוכה מאשמת "הנהגת מחתרת", הורשע רק ב"העלבת עובד ציבור", ונידון ל-18 חודשי מאסר. המשפט השלישי, שלא התקיים כלל, היה כתב אישום נגד אבא שלי, ד"ר ישראל אלדר-שייב, עורך הירחון "סלם" - למחשבת מלכות ישראל". בספרו "האמת על רצח קסטנר" (עידנים-ידיעות אחרונות, 1985) כותב איסר הראל כי "שייב ... היה האידיאולוג ואיש הרוח במחתרת, מי שהפך אותה ואת הטרור הפוליטי למשנה סדורה וערוכה והטיף להם בקנאות". כתב האישום הוגש רק כחצי שנה לאחר הרצח וכלל חמישה סעיפי אישום. הראשון: מילוי תפקיד בהנהגת ארגון טרוריסטי; ארבעת האחרים - פרסומי הסתה למרד נגד ראשי המדינה, ועלילות נגדם ונגד ראשי ורועות הביטחון כאילו הם שרצחו את קסטנר. נראה כי בייחוד הרגיוז את הראל מאמרים שפרסם אלדר בעיתונו ובהם הסביר מדוע היו למפא"י, לבן-גוריון, לשרת ולעושי דברם הרבה סיבות טובות להשתיק את קסטנר לנצח, כשכבר היה ברור כי בערעור שהוגש נגד "קסטנר מכר את נשמתו לשטן" לא יהיה זיכוי מוחלט, ולכן תהיה המדינה חייבת להעמיד את קסטנר למשפט על סיוע לפושעי מלחמה נאצים. במשפט כזה - היה ברור לראשי השלטון, ושר החוץ משה שרת כותב כל כך ביומניו במפורש - יורשע לא רק קסי טנר אלא גם מפלגת השלטון מפא"י. שרת גם היה מעורב אישית בפרשה.

ממש מסיבות אלו, כתב אלדר במאמריו שצורפו לכתב האישום, דווקא אלו שהואשמו ברצח, כלומר אנשי "המחתרת הלאומית", היו מעוניינים שקסטנר יישאר חי, נאשם, מוקע - וגם יתח את פיו לספר את האמת מאחורי שיתוף הפעולה עם פושעים נאצים